

Clár *Monitor* an BBC 1961

Mártan Ó Ciardha

Fágann teacht TG4 gur ar nós chuma liom anois a bhíonn pobal Chois Fharraige nuair a fheiceann siad criú teilifíse i mbun a gcuid oibre thart timpeall an cheantair sin. Mise á rá leat nach amhlaidh a bhí in 1961 nuair a tháinig lucht an BBC chuig teach mo sheanathar Micilín Mháirtín Eoghain Ó Neachtain i mBaile an Domhnalláin sa Spidéal, áit ar chaith siad dhá oíche i mbun taifeadadh ar chlár de shraith teilifíse darbh ainm *Monitor* a bhí an stáisiún a chraoladh ag an am. Clár ealaíne ab ea *Monitor* a craoladh idir 1958 agus 1965. Feicim anois gur Breathnach a raibh Huw Wheldon air a bhí ina cheannas (déanadh ridire dó in 1976) agus b'fhéidir go mba é an ceangal Ceilteach a chuir ina chloigeann siúd in 1961 gur bhfiú clár a dhéanamh faoin gcaoi ar mhair pobal beag Gaeltachta i gceantar a bhí iargúlta go leor ag an am.

Le linn a gcuarite, rinne a chriú taifeadadh ar uncail liom agus é ag bailiú slata mara ar an gcladach lena charr capaill; Kate Sheáin Tom Uí Chonláin as Baile an tSagairt agus í ag seoladh a chuid ba; a mac Feistí agus Máirtín Steve Breathnach as Baile Ard agus iad ag fágáil na seanchéibhe i gcurrach chanbháis; Taimín Pheadair Tomty agus a mhac Seán as Baile an tSagairt ag tabhairt faoi bhéile fataí agus go leor de radharcanna an cheantair – sráidbhaile an Spidéil, an cladach, droichead beag Bhaile an tSagairt, seanscoil Sailearna, áit a raibh m'athair Pádraic ag múineadh, agus go leor eile.

Cé mbeadh a leithéid ar ndóigh gan ceol, amhráin agus corr steip? Teach mór áirneála ab ea Tigh Mhicilín Mháirtín Eoghain agus is dóigh gurbh é sin an fáth ar roghnaíodh é nuair a rinne an BBC taifeadadh ar an ngiota den chlár a thabharfadh blaiseadh don lucht féachana Sasanach ar mhianach an cheoil, na n-amhrán agus an damhsa a bhí á gcleachtadh ag pobal Chois Fharraige. Faoin mbliain 1961 bhí Micilín féin básaithe ach bhí mo sheanmháthair Kate Ned beo i gcónaí agus ise mar aon lena beirt mhac, Máirtín agus Ned, ag maireachtáil sa teach. Níl mórán oíche den tseachtain nach dtagadh ar a laghad beirt nó triúr de na comharsain ar cuairt ann. Ba iomaí sin amhrán agus port a casadh freisin ann agus gan aon deifir abhaile ar aon duine.

Níl mé an-siúráilte cé a thug an t-eolas faoi Tigh Mhicilín don BBC ach dhéanfainn iontas mura raibh lámh ag Máirtín Standún ann. Ba é Máirtín agus a bhean May a thóg an siopa den ainm sin 100 slat soir ó Tigh Mhicilín agus ba mhinic iad féin agus go deimhin a gclann isteach sa teach ceann tuí – Máirtín ag cur agus ag cúiteamh faoi sheanfhocla agus faoi théarmaíocht Gaeilge agus May, Dónal agus Dearbhaile ag casadh ceoil. Chuile sheans gur chuig leithéid Mháirtín a thiocthadh an BBC nó strainséir ar bith a bheadh ag cuartú eolas na háite fadó. Is dóigh go mba aige freisin a bhí an t-aon

An bheirt Khate

ghuthán a bhí ar an mbaile.

Tá mé níos cinnte fós gurbh é Máirtín a chomhairligh don BBC nach raibh graithe acu a dhul ag scannánaíocht in aon teach áirneála gan bairille pórtair a bheith acu agus buidéal seirise do na mná. Bhí sin acu – aniar as Teach Ósta Tommy Hughes, an dá oíche a raibh siad ann.

Bhí leictreachas tagtha chuig an Spidéal le tuairim deich mbliana ag an am ach ar ndóigh, fearacht tithe eile an cheantair, ní raibh Tigh Mhicilín ach bolgán amháin i chuile sheomra agus soicéad balla amháin sa gcistineach ina gcuirtí isteach plocóid ón raidió – bhaintí amach arís é nuair a bhíodh an Nuacht nó Ciarán Mathúna nó Dinjoe thart ar fhaitíos go lasfadh sé an teach! Dá bharr sin thug an BBC trucail leo ina raibh gineadóirí. Astu siúd a cuireadh ag obair na soilse agus na ceamaraí a bhí acu. Páirceáladh taobh amuigh ar an tsráid é agus oiread cáblaí ag teacht as agus a bhí de shlata mara ag Ned i gcarr an chapail.

Tharraing na soilse céanna gairí mar go gairid tar éis a

An chistineach inar taifeadh an clár Monitor don BBC

theacht dóibh d' iarr duine den chriú ar mo sheanmháthair an mbeadh aon siopa thart ina mbeadh clúdach piliúir le ceannacht ann. Bhí sé amach sa tráthnóna agus dúirt sí leis nach raibh aon cheann níos gaire ná Gaillimh, go mbeidís ar fad dúinte faoin tráth sin ach go dtabharfadh sí féin ceann ar iasacht dó. Ní raibh aon mhaith ann a deir sé, chaithfeadh sé é a fháil le ceannacht.

Thug sé coróin di – a dhá luach go maith – agus ní mba túisce úinéireacht aige air ná a thosaigh sé á stróiceadh go ndearna sé ribíní don chlúdach uilig. D'iarr sé scuab ansin gur cheangail na ribíní ina gceann agus ina gceann ar chos na scuaibe. Níor fhág sé focal ag Kate Ned ná ag a cara Kate Sheáin Tom. Millteanas agus foghail a mheasadar.

Ba nuair a thosaigh an taifeadadh a tuigeadh cén t-údar a bhí lena raibh déanta. Bhí soilse láidre leagtha ar an talamh timpeall na cistine agus iad ag scalladh ar an té a bhí ag gabháil fhoinn nó ag casadh ceoil. Ba é an jab a bhí ag “Fear na Ragannaí” mar a baisteadh air, cos na scuaibe a chroitheadh sall agus anall os a gcomhair sa gcaoi go gceapfadh an té a bheadh ag breathnú ar an teilifís ina dhiaidh sin go mba iad lasracha na tine a bhí ag damhsa ar chlár éadain an cheoltóra. Go dtí lá a mbáis, trócaire orthu, ba mhinic “Fear na Ragannaí” tarraingthe anuas ag an mbeirt Kate agus iad déanamh iontais cén chaoi a mbeadh pá sheachtaine le fáil ag fear as obair chomh suarach!

Bhí muintir Bhaile an Domhnalláin fré chéile bailithe isteach an dá oíche ar rinneadh an taifeadadh. Ba é Finian Ó Conláin fear an tí, an t-amhránaí Johnny Joe Pheaitsín Mac Donnchadha tagtha anoir as Áth hEascrach Cuain agus an fidléar Máirtín Byrnes ina theannta. Thug May Standún a veidhlín féin anoir an bóthar léi agus choinnigh siadsan, an fliúiteadóir Eddie Maloney agus an boscadóir Larry Craughwell ceol lena raibh i láthair. Dúirt m'athair amhrán, dúirt an préachán seo ceann eile, chas Máirtín Thornton an

t-orgán béil agus rinne Joe Nally, Máirtín Tom Shabha Ó Coincheanainn, Seán Ard Ó Neachtain agus a bhean Mary céapar damhsa.

Bhí sé bunáite 6 mhí dar gcionn nó mar sin faoin am ar 'spáineadh an clár ar an BBC. Ní raibh aon fheiceáil ceart ar an stáisiún an taobh seo de Bhleá Cliath agus chuaigh mé féin, m'athair agus Kate Ned chomh fada le teach m'aintín Bríd i mBaile Phib go bhfaca muid an t-iontas. Ní raibh na *Oscars* ná an *Cannes Film Festival* ach in áit na leithphinge lena ais.

“*Things rested so*,” mar a déaradh an seanachaí Éamon Kelly tráth dá raibh, nó go raibh Maidhc P. Ó Conaola ag obair mar léiritheoir teilifíse do RTÉ dornán blianta ó shin. Bhí tuairisc an scéil ag Maidhc agus le anró go leor d'éirigh leis cóip den chlár a fháil ón BBC, nó de chuid dó ar chuma ar bith, rud a mbeidh mé buíoch go deo dó dá bharr. Thug sin seans do phobal féachana RTÉ freisin é a fheiceáil agus d'fhág cóip agam féin.

Tá a mbunáite siúd atá le feiceáil ar an scáileán imithe ar Shlí na Fírinne faoi seo, faraor. Bíonn tocht orm anois aon uair a mbreathnaím air – imní ar éadan Kate Ned ar fhaitíos go dtiocfainn amú san amhrán, croí Feistí i chuile nóta den fhonn mall a chas sé, anam fuinniúil May Standún sna poirt bhríomhara, na buachaillí ar fad a bhí i Scoil Sailearna liom agus cláir éadain mo shinsear nach bhfeicfidh mé arís choíche.

Ach is leis an oíge a bhfuil le teacht agus buíochas le Dia tá nia agus mac baistí de mo chuid, Seán, ag plé le ceird na teilifíse anois. Mar chuid dá chuid oiliúna, rinne sé gearrscannán faoi chuairt an BBC ar Tigh Mhicilín Mháirtín Eoghain in 1961 a 'spáineadh ag Fleadh Scannán na Gaillimhe i mbliana. Más mé féin a deireann é, is maith, slachtmhar an piosa oibre atá déanta aige agus amach anseo b'fhéidir go bhfaigheadh sibh ar fad deis cuid de shaothar “Fhear na Ragannaí” agus Sir Huw Wheldon a fheiceáil díbh féin. ■